

PRENSA Y POLÍTICA EN LA II REPÚBLICA: EL EPISTOLARIO
DE F. CAMBÓ A LLUÍS DURAN Y VENTOSA SOBRE
“LA VEU DE CATALUNYA” (1931-1932)

Josep Maria Figueres

La posición de los dos políticos es de iguales. Cambó, redactor en 1902 del diario y artífice del partido del que será en 1917, a la muerte de Prat, el principal dirigente y Duran, político global — concejal, diputado — pero también desde el poder — la Comisión de Acción Política — y con el conocimiento del partido durante casi cuarenta años. Las relaciones entre ambos dirigentes son fluidas, cordiales, respetuosas y, a la vez, confidenciales e íntimas. A menudo se entrevistan a solas, en secreto — para no, dicen, ofrecer celos a otros dirigentes — y siempre impregnados de un tono de eficacia, de trabajar para la idea central sin concesiones al lirismo, a la retórica, al sentimiento, todo es concentrado a un ideal político y patriótico de claro trasfondo ideológico impregnado de lo social y económico. Duran pertenece a la élite de la Lliga y es situado, cita en sus memorias un analista sagaz, Claudi Ametlla¹, y lo recoge Isidre Molas en su estudio tan conocido sobre este partido², al lado de Puig i Cadafalch, Ventosa, Pere Rahola, Abadal, Cambó y Prat refiriéndose a la Comisión de Acción Política (CAP). Los dos políticos son sumamente prácticos. Si uno dicta cartas a su secretario desde la bañera, el otro no conserva fotografías. Van directos a la esencia. Les une la voluntad del triunfo y el poder.

Cambó es el presidente de la Lliga. El 1931 Lluís Duran i Ventosa asume la dirección del partido, la CAP es constituida también por Maynés, Vallès y Pujals, P. Rahola, Valls i Taberner i Puig de la Bellacasa. Hasta la reorganización del partido el 1933 Duran es hombre clave con Cambó y

1. C. Ametlla, *Memòries polítiques (1890-1917)*, Barcelona, Pòrtic, 1968.

2. I. Molas, *Lliga catalana. Un estudi d'Estasiologia*, Barcelona, Edicions 62, 1972, 2 Vols.

Ventosa. Todos ellos se ocuparán igualmente del diario. Abadal también con gran intensidad. Duran tenía un capital político formidable. Treinta años antes el mismo Prat de la Riba, alma del diario, hombre símbolo y recuerdo indiscutido al que “La Veu” rinde homenaje constante, le dedica un prólogo — *Regionalisme i federalisme*³ — y Cambó en sus *Memòries* le dedica numerosos elogios. Cambó, parco en darlos, le elogia sin reparos. Duran no era sólo una autoridad moral, hijo de Duran i Bas, sino una auténtica pieza clave del partido como miembro vitalicio de la CAP. Las observaciones que hace Francesc de Carreras a propósito de los elogios de Prat a Duran los reitera cuando habla de él y de Cambó: «la confiança i lleialtat mútua entre Cambó i Duran fou sempre total»⁴.

Las cartas del 1931 y 1932 de Cambó son un precioso documento para entender las relaciones de la autoridad del partido con su diario. La relación de cartas⁵ es la siguiente: para 1931 hemos seleccionado: 15, 21 y 31 de mayo; 5 de junio y 18 de setiembre, todas de París. Para 1932: París, 20 de febrero; s/l, 2 de abril; París, 5 de abril; 30 y 31 de mayo; 5, 11, 18, 20 y 24 de junio; París, 4 de julio; Abbazia, 21 de julio; Lesina, 4 de agosto; Lagosta, 6 de agosto; Parenzo, 5 de setiembre; Milà, 9 y 15 de setiembre; s/l, 18 de setiembre; s/l, 25 de setiembre; s/l, 26 de setiembre; s/l 28 de setiembre; París, 29 de setiembre; Barcelona, 7 de noviembre y 31 de diciembre. Un total de 29 cartas, de un conjunto extenso, verdaderamente excepcional y que merecería la pena recolectar y publicar como se ha hecho otras obras conocidas de Cambó — Memorias, ensayos, dietarios, discursos... — uno de los personajes más dinámicos e influyentes del período.

Cambó quiere renovar el diario, una carta del 15 de mayo indica:

Convindria qu'en el Consell d'Administració de “La Veu” hi entressin noves persones amigues dels qu'en formen el comitè de direcció: a mi se m'ocorra en Soliguer, pero es possible qu'ells [hace referencia a los delegados de Lleida y Tarragona] en coneguín algun altre. Naturalment que tota designació s'ens ha de comunica previament, als que com nosaltres, tenim o representem la major part del capital de “La Veu”.

Seis días después, el 21, otra carta insiste en la importancia de la comunicación:

Benvolgut amic: Amb els qu'es cuiden ara de “La Veu” hauries de parlar del nomenament d'algun altre conseller de l'editorial que, a la vegada, participés com

3. En la col. «Biblioteca de Clàssics del Nacionalisme Català», 29 (Barcelona, La Magrana-Diputació de Barcelona, 1993) en edición de Francesc de Carreras.

4. F. Carreras, Introducción a *Regionalisme...*, *op.cit.*, p. XIX.

5. Arxiu Nacional de Catalunya, St. Cugat del Vallès, *Inventario 90, Lluís Duran i Ventosa. Docs. 72-117*. Agradezco a su personal las constantes amabilidades.

nosaltres, al compromís d'ajudar al diari. Espero qu'et trobaràs ja una mica millor, pero t'aconello qu'aprofitis l'ocasió actual per cuidar-te tot el que siga necessari. Mana a ton afm.

“La Veu” formaba parte de un grupo editorial que alcanza el apogeo en el año 1917. Lo explicamos en la introducción del facsímil de la revista “Cuca Fera” la revista del 1917⁶ cuando estaba integrada, con otras publicaciones, en el grupo de la Editorial Catalana. Después de la carta del 31 de mayo, vista más arriba, Cambó responde las observaciones de Duran sobre el periódico:

Benvolgut Lluís: Al tornar a París després d'uns dies d'ausència, he llegit les teves lletres del 29 i 31 de Maig i la del 1 de Juny. També vaig rebre a son temps la lletra en què em parlaves de la malaltia de la filla d'en Puig. Me dius en la primera que “La Veu” no marxa i qu'el comité no's reuneix apenes. Això es veu clarament llegint “La Veu”. Es precis que tu, per propi impuls, o dient qu'es per encarrer meu com a president de l'Editorial, reuneixis el comité perquè s'ocupi més del diari. Jo reconec qu'en els últims dies ha millorat i això deu ser fruit de la teva intervenció. Compréc perfectament la teva situació desagradable, trobante entre en Ventosa i jo que no vivim la realitat barcelonina, i els amics que t'envolten que se'n deixen impregnar excessivament. Tu has d'ésser el punt d'enllaç entre uns i altres, amb els inconvenients fatals de la teva posició, que jo conec molt bé, pel molt temps que m'ha tocat exercir-la. (París, 5-VI-1931).

La última carta seleccionada es también relevante sobre el periódico:

Benvolgut Lluís: T'he enviat aquestos dies dugues o tres cartes, escrites depressa i corrents, porque es referien a coses tant urgents que s'havia de guanyar un correu a tota costa. Vaig ara a comentar més reposadament, les teves dels dies 3 i 7 del corrent i a parlar-te de “La Veu”.

Comencem per “La Veu”: La liquidació dels dos darrers mesos, porta el deficit a xifres que no podríem sostenir⁷. La baixa vé, principalment dels anuncis i això es cosa molt gréu, per que les causes que han produït la seva minva, continuaran i s'accentuaran. En la suscripció he vist que també tenim perdua i això si que ho crec evitable fent un diari que sigui més actual, que vibri més, que no estiga aferrat a la rutina de consagrar bona part del seu espai a coses que no interessen a ningú. Però, en Pellicena — que es la grisor i l'ensopiment en persona — no farà mai aquest diari. No sabrà, sisquera pendrer exemple de com, sense cap despesa — probablement amb economies! — ha millorat l'Aznar, “El Sol”, amb una magnífica compaginació i amb un bon joc de titulars fet per un home que coneix la psicologia del públic.

6. *Cuca Fera. Setmanari satíric nacionalista. La seva vida. Els seus homes*, Sabadell, AUSA, 1985.

7. Los datos cuantitativos de la vida del periódico en el estudio: “La Veu” de Catalunya. *Història. Protagonistas. Documents* que elaboramos por encargo del Ayuntamiento de Barcelona en 1996-1998. En proceso de edición.

En Pellicena ens arruinava amb l'augment de despeses. Ara ens mata el diari no saben-li donar, amb els elements que té, vibració i actualitat. "La Veu" de l'endemà de la vaga general era lamentable, mentre "La Vanguardia" i "La Publi" vibraven intensament. En Gallart fa prodigis en el rengló de les economies, però veig que no s'ha fixat, encare, amb les despeses d'impremta, quan, per ser les més importants, son les que permetrien una major reducció (París, 18-IX-1931).

Después proyecta consideraciones generales haciendo referencia a la necesidad, «tant si l'Estatut s'aprova com si no» que el partido y el diario vayan a la ofensiva. «Una política no agressiva sols pot viurer amb la possessió del govern. Quan no es té el govern, s'ha de buscar una bandera, no sols pera sumar egoismes, sino i principalment pera desvetllar i recollir entussiasmes, que tinguin com a fi la conquesta del poder». El 1932 la correspondencia que se conserva de Cambó en el fondo de Duran es cuajada de referencias sobre el quehacer periodístico. Cambó recomienda la copia de los métodos de sus competidores. El 5 de abril dirige otra carta a Duran donde le manifiesta:

Amic Duran: La impressió que jo tinc de "Palestra", després d'algunes informacions que n'he rebut, és de que en ella hi impera un ambient separatista, que s'adiu molt bé amb la nova postura que ha pres "La Publicitat" i que suposo és indicatiu de la que pendrà Acció Catalana. No sé si llegeixes la fulla "Pàtria", que publica "La Publicitat". La corresponent al darrer divendres, dia primer d'Abril, és molt interessant. Si la llegeixes, et trobaràs d'acord amb quasi tot el que en ella es diu i que és d'un to purament catalanista. Es curiós, però, que s'escrigui tot el que es diu en aquesta fulla, en el mateix diari que, al caure la Dictadura i quan Acció Catalana creia tenir gran força feia una campanya demagògica; posposava el catalanisme a la revolució; sostenia el principi de la diferenciació "à outrance", que volia dir la posposició de l'ideal catalanista, a altres ideologies, i preparava a més l'adveniment d'en Macià i de la seva colla, d'un catalanisme inexistent o tan prim, que no pot resistir la menor prova. Em fa creure, aquesta campanya de "La Publicitat", que, en les pròximes eleccions, volen els presentar-se com els únics catalanistes, que no són més que catalanistes, fent front comú amb Unió Catalana i amb els d'Estat Català. Encara que jo cregui que, com menys es parli d'Acció Catalana, serà millor, és possible que sigui convenient es procuri desfer-se aquest joc que ara preparen.

En el mateix número de "La Publicitat" de què et parlo, hi ha un article de fons que és una delícia: després de sentar una doctrina, que ha sigut sempre la nostra, comença a fer-ne aplicacions verament absurdes i a acusar-nos a nosaltres de les desviacions que cometé Acció Catalana. El fet de que els mateixos que han comès els errors de tàctica, que els han portat al ridícul en què es troben, vulguin donar-nos lliçons de tàctica a nosaltres, és d'un còmic pujat. Jo crec que no ens hem de deixar pendre la bandera del catalanisme pur, que hem mantingut sempre, adaptant la tàctica del dia al servei d'aquella doctrina i d'aquella posició. No hi ha que dir-te que si arribem al convenciment de que l'augmentar de preu el nostre diari, no ens ha de portar més dany que benefici, jo hi estic absolutament d'acord.

A mano, un añadido: «Veig com “La Veu” va ja contestar a l’article de que’t parlo».

Las referencias a la política con la provisión habitual de escándalos es otro tema recurrente en el epistolario. La confianza de los dos interlocutores hace que se confiesen con gran franqueza y que sea, sin citarlos, en los todos los niveles del partido que se hablen los problemas: desde el interior, en su proyección mediante el periódico y en las cuestiones de largo plazo como futuras elecciones. Se habla de todo, de hoy, mañana y de pasado mañana. La carta del 30 de mayo, a propósito de una noticia grave, es relevante de la tónica ambiental dominante:

Amic Lluís: Rebo ara la teva lletra del 26, que contestaré amb calma un altre dia. Avui t’escric per a companyar-te còpia d’una llarga lletra que acabo de rebre. Jo no sé el que hi haurà de veritat en el cas que en la lletra es denuncia. Crec, però, indispensable que es faci, amb la major discreció possible, una investigació. Fóra molt dolorós que tinguéssim que executar a un altre dels nostres regidors, i per cert un dels més brillants, però considero cent voltes preferible això, que mantenir-lo com a representant nostre, si fos veritat el fet que en la lletra es denuncia. Jo no recordo al firmant; és possible que el conegui, però no el tinc present. No sé qui és aquest senyor Mateu, de qui parla; és probable que sigui en Damià o el seu fill. En el fons de l’assumpte, crec té raó en Llopart, de que no s’ha d’atorgar una nova concessió, que serviria per a crear a Barcelona un problema de transports, com el que tenen moltes altres ciutats i que sols podran resoldres amb quantiosíssimes despeses. Ton amic.

Una de las preocupaciones importantes de Cambó es la cuestión electoral, hasta entonces, con la salvedad del período dictatorial se realizó una labor electoral de cariz municipal, las circunscripciones pequeñas, ahora, con los cambios de base electoral, sufragio universal, voto femenino⁸, territorialización provincial, etc. configura unas campañas de carácter general y no ceñidas a la labor personal de un sólo candidato. Será preciso trabajar en equipo y en campaña propagandística de alcance general. El 31 de mayo en una extensa carta relativa a cultura y enseñanza se pide un plan de trabajo para «organizar una cultura completa». Cambó quiere implicar a Bertran, Puig... Comenta, después, la organización territorial pidiendo que se cuente con Valls i Taberner (provincias o las entidades más pequeñas, comarcas). Es partidario de crear una organización intermedia entre la Generalitat y los municipios con el fin de:

evitar el perill de que els Municipis federats siguin un instrument disgregador que perjudiqui la marxa normal de la Generalitat. Hi ha que preocupar-se també del reclutament notarial i de la seva organització, procurant desfer el règimen actual,

8. Per ejemplo el editorial *El vot femení*, (10-VI-1932).

que tendeix a destruir la seva funció social i a convertir el notari en un simple funcionari. Jo em temo que la teva idea de proposar a les persones que s'encarreguin d'aquesta tasca, que facin articles a "La Veü", no sigui contraproductiu, car no podem oblidar la petitesa d'esperit dels nostres adversaris, que faran que siguin enemics de tota solució que vingui proposada a "La Veü". Es per aquesta consideració, que jo no crec convenient que "La Veü" prossegueixi la campanya per a la representació proporcional i el vot de les dones, car, com més "La Veü" en parli, més difícil serà de que ho puguem aconseguir: mai l'Azaña voldrà proporcionar-nos un èxit a nosaltres, en detriment dels seus aliats de l'Esquerra.

La carta, muy extensa, señala después la necesidad que la ley electoral sea elaborada por el Congreso de Madrid por imposibilidad de modificarla, mientras la correspondiente a las elecciones catalanas lo sea por el Parlamento de Barcelona y, certeramente, apunta:

En els primer temps, convé que el Parlament i el Govern de Catalunya no puguin pendre acords, sinó quan aquests comptin amb la conformitat de tothom o de quasi tothom, única manera d'establir una Autonomia que no sigui partidista i, per tant, precària. En canvi, quan l'Autonomia estigui consolidada, crec serà molt convenient que el règim estimuli la formació de dos grans partits que vagin turmant en el Poder a Catalunya.

La próxima carta es dedicada a los asuntos económicos del periódico. Hace una disección del panorama de la prensa barcelonesa, de gran interés atendiendo que la sociedad del momento es de base oral, rural así como de carácter tradicional industrial pero todavía imbuida de valores convencionales dominantes. Una composición de escala de valores ideológicos que será modificada por la emigración y la misma influencia de los medios de comunicación así como otros factores como urbanismo, alfabetización, los nuevos trabajos del sector del terciario, la modernidad de la tecnología que penetra en los domicilios como la nevera incipiente o el teléfono que se va generalizando. Contemplar la prensa en su función social no será una erudición sino constatar el análisis de un instrumento eficaz para llegar a la población masculina que determina el voto:

Benvolgut amic: L'examen dels resultats de "La Veü" durant el mes d'Abril, és esperançador. Des de fa molt temps, que no s'havia presentat una nota d'un optimisme semblant. Veig que els anuncis han augmentat; el que no ha augmentat, és la subscripció: l'augment d'aquest mes d'Abril, és tan insignificant que no pot computar-se. Jo no veig clar el que deu passar en la premsa barcelonina i, segurament, tu deus tenir informacions, que t'estimaria em comunicuessis. Em diuen que "El Correu Català" ha tingut una puja considerable. Jo no sé a costa de qui haurà tingut aquest augment, si d' "El Matí", o del "Brusi", o de "La Vanguardia". "La Publicitat", cada dia és menys interessant. Suposo que ha d'haver tingut baixes molt importants. El que no veig, és a qui pugui haver aprofitat aquestes baixes, car és ben cert que no han vingut a nosaltres. El to accentuadament republicà

de “La Vanguardia”, és possible que els hi hagi produït per baixes. ¿És això veritat? Em sembla que “La Nau” deu tenir una subscripció petitíssima i que deu haver perdut la venda que tenia. ¿Es així? Del que passi a “El Matí”, no me’n puc fer càrrec. ¿En tens alguna notícia?

A renglón seguido pide información sobre el crecimiento de la organización femenina carlista, atendiendo la amenaza de su crecimiento puesto que la visita que recibe, en París, le habla de 70.000 mujeres inscritas:

Em sembla que hi ha d’haver, en aquestes afirmacions, una exageració notòria. Però, a fi de no anar a les fosques i no tenir la sorpresa del 12 d’Abril de l’any passat, crec no estaria de més que féssiu algunes cates d’opinió demanant a persones de tota confiança, tant de les barriades de Barcelona, com d’algunes poblacions ben escampades del restant de Catalunya, impressions i notícies...

La siguiente carta conservada, del 11 de junio, manifiesta dos observaciones importantes. La primera son las conexiones entre Cambó y Primo cuando Lluhí dice en “La Veu” que el líder de la Lliga había convenido con el general golpista que daría a Cataluña la autonomía y la segunda la instrumentalización del voto femenino. Las dos cuestiones hallan eco en el diario.

Amic Lluís: Les impressions que em dóna la teva lletra sobre en Llopart, són ben satisfactòries. Espero que les exploracions posteriors les confirmaran o les hauran ja confirmades. Llegeixo a “La Veu” d’ahir, que en Lluhí començà el seu discurs dient que, abans del Cop d’Estat, jo havia convingut amb en Primo de Rivera que aquest donaria a Catalunya l’autonomia. No és que m’ofengui la versió, però és que no hi ha en ella un bri de veritat. La darrera vegada que jo vaig parlar amb en Primo de Rivera, fou en el mes de Gener de 1923. Des d’allavors, fins a la seva mort, no hi vaig tenir altra relació, ni directa, ni indirecta; ni verbal ni escrita, que l’expressada en les lletres que publicaren els diaris. Tu veuràs si és convenient o no fer-ho constar així. És curiós veure com “La Publi”, que és qui més ens difama per no voler establir la consubstancialitat de la República i de l’autonomia, s’afanyi, avui, a predicar el desencant de la República. I tots els que abans eren macianistes, avui proclamen la que fou sempre la nostra doctrina tradicional.

Les notícies que em dóna la Paquita Verdager, són de que continua creient que el sufragi femení serà obertament contrari a la Lliga i favorable als carlins i a l’esquerra. Jo ho he cregut sempre així, però la impressió que em dóna la Paquita, ja no és una opinió, sinó el resultat d’una observació feta per la persona que té més elements per a fer-la. És per això que jo no crec necessari lligar la representació proporcional amb el sufragi femení. Hem d’insistir més en aquella, que en aquest... deixant, però, siguin els de l’Esquerra, els qui endossin la responsabilitat de que no votin les dones en les eleccions per al Primer Parlament de Catalunya. El que jo crec, és que en les altres organitzacions femenines, precisament per no haver-hi una personalitat tan forta com la Paquita, han sortit una pila de dones amb

iniciatives. En la nostra organització, en canvi, no hi ha més que adoradores i seguidores de la Paquita. És delicat dir això a n'aquesta, que posa tota la seva ànima en la tasca que se li ha confiat... però jo procuraré fer-li entendre, sense que es molesti, quan la vegi, que serà dintre pocs dies.

Jo no sé si s'aprovarà o no l'Estatut. A mi no em preocupa gens que, en el primer moment, l'opinió jo judiqui com un triomf de l'Esquerra. Jo crec que es produirà una sensació d'esverament davant l'eventualitat de que l'autonomia pugui ésser regida pels insensats que rodegen a n'en Macià. I, d'altra banda, el fracàs de l'Estatut donaria una bandera als extremistes i als anti-catalanistes, però no ens la donaria a nosaltres. El nostre interès com a partit és, ara, com sempre, el mateix interès que el de Catalunya. Adéu. Un afectuós record de ton amic.

El 18 de junio Cambó recibe otras dos cartas de Duran. Las contesta inmediatamente informándole de la situación de la prensa, tal como le había solicitado. La respuesta de Cambó es conforme a la información recibida, la encuentra «tan versemblant que ha d'acostar-se molt a la veritat». Sigue la preocupación por la previsión del auge carlista y pide sobre los próximos encuentros una reunión antes que Ventosa lo visite en París. Sugiere que Valls i Taberner prepare «la intelligència amb els elements del “Matí” i de la UD, Unió Democràtica». Termina con una nota para “La Veu”: «Convindria que algun redactor de “La Veu” seguís, en un diari belga⁹, els debats sobre el problema lingüístic, car no està bé que sobre aquests problemes no en parli més que en Rovira»¹⁰. En la prensa barcelonesa hay un amplio debate, motivado por la discusión parlamentaria, por la oposición de diarios como “ABC”, sobre el uso público de la lengua, por ejemplo, en los rótulos de tiendas, en la enseñanza, etc. es la necesidad de determinar que papel social ha de tener el catalán, por ley, eliminada la

9. Efectivamente, inmediatamente al recibirse la nota aparece en portada *El problema lingüístic a Bèlgica*, (23 y 24-VI-1932). LVC edita dos ediciones diarias: mañana y noche.

10. El 1932 los trabajos periodísticos de Rovira i Virgili sobresalen de la media por el interés y dedicación de su autor, amén de su talento. Carot Rovira reúne una antología en *Antoni Rovira i Virgili i la qüestió nacional. Textos polítics, 1913-1947*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1994, donde destaca: *L'idioma* (“La Publicitat”, 16-IV-1932), *Els dos esperits* (12-VII-1932), *L'esdevenidor de la llengua catalana* (23-IX-1932), etc. Curiosamente Rovira es proyectado desde LVC, así aparece en este diario el 18-VI-1932 un artículo aparecido previamente en “La Publicitat” con el título *La transmutació de l'Estatut*, y el día 28 otro sobre el 520 aniversario de la sentencia de Caspe, compromiso de gran importancia en la evolución de la historia catalana. La explicación es sencilla: Antoni Rovira i Virgili es un periodista preparado, claro y sugerente, explícito y sugestivo. Es evidente que cualquier catalanista, y LVC es llena de redactores catalanistas, lo considere, al margen que sea de ERC, modelo de referencia. De leerlo a copiarlo o citarlo hay poca distancia. Duran no sólo promueve en el diario el pensamiento de Cambó, Ventosa, etc. sino también el suyo propio así escribe textos de finalidad didáctica-política, como *La tristesa del regateig* (24-VI-1932) aludiendo a la avaricia española a las peticiones catalanas, etc.

prohibición militar que la limitaba sólo a ámbitos culturales y familiares. Cambó no quiere que sea sólo “La Humanitat” o “Mirador” o “La Publicitat” quien lleve la iniciativa en esta cuestión con un periodista tan dinámico, tan habilidoso y reputado catalanista como Antoni Rovira i Virgili, que publica cada semana una decena de artículos, y todos ellos bien contruidos, inteligentes, sugerentes. El mes de julio las preocupaciones por los problemas financieros del diario son graves. De los textos se desprende que Duran, seguramente, lo avala, Cambó le reconoce el esfuerzo realizado y el 4 de julio escribe:

Amic Lluís: Veig, per la teva lletra del dia primer, les preocupacions que et dóna la situació financiera de “La Veu” les firmes que has tingut que posar en moment difícils. Vull dir-te, una vegada més, que els compromisos que tu has contractat, són tant teus, com d’en Ventosa, com meus. Per la meva banda (i estic segur en Ventosa pensa igual) no en tinguis cap mena de dubte. Malgrat que les coses van molt malament i que jo n’estic afectat com el qui més, poso a disposició teva, per a aquest istiu, altres 5.000 ptes. que podràs demanar a n’en Jesús, si fan falta. Quan a tu et vàrem encarregar “La Veu”, mai havíem pensat en que t’haguessis de preocupar de la seva situació financiera. És aquesta una preocupació de la que tenim el deure de deslliurar-te. ¿Vols pensar, tu mateix, en la persona a la qual podríem confiar el càrrec d’Administrador-delegat? Convindria que fos un home ric o amb relacions entre gent de diners i, avui, no crec que tinguin diners més que els fabricants de teixits i de filats. Si fos un home que tingués ambicions polítiques, encara millor.

No sé on, ni com, penses pendre les teves vacances estiuenques. Jo penso passar (si cap esdeveniment polític no mana el contrari) des del 12 de Juliol fins als primers dies de Setembre, les meves vacances en alguna illa de l’Adriàtic, prop de Venècia. Si a tu et fos agradable passar en el [yate] “Catalonia” algunes setmanes, em donaries una viva satisfacció. Jo vull passar un istiu tranquil, navegant poc i passant el temps pescant, llegint i escrivint. Si volguessis venir, fos quan fos, el “Catalonia” t’aniria a pendre a Venècia. Adéu. Un record de ton amic.

A fines de julio los problemas financieros siguen. La gravedad se agudiza. Es el tema dominante en la correspondencia a la vez que la otra gran cuestión, la del Estatuto de Autonomía toma cuerpo dominante en la sociedad catalana. Del 4 de julio (carta 105) hasta el día 21 (carta 106) no hay ninguna otra. Esta última misiva dice:

Benvolgut amic: No sé com deuen anar les gestions pera trobar concursos que ajudin a cobrir el deficit de “La Veu”, però el fet de que’n Gallart hagi ja disposat de gran part de les pessetes que vaig oferir-te darrerament, me fa suposar que no deuen anar gaire bé. Jo crec que, si’l govern no mana la puja del preu de subscripció, ni s’arriba a un acort general entre’ls diaris de Barcelona, nosaltres hem de pendrer la decisió de fer l’augment, com l’han fet “El Matí” i la “Publi”. Jo no crec que tinguessim gaires baixes, porque are l’ambient ens es favorable, però, encare que’n tinguessim, no crec que’n vingués cap repercussió als anuncis. La subscripció a

fora¹¹, han de fer-la els nostres corresponsals i les delegacions de La Lliga. A Barcelona, han de fer-la'ls nostres Centros i Delegacions i jo he pensat que, tal volta, podríem trobar dintre de la Joventut un nucli de xicots, amb temperament comercial que actuessin de corredors distingits: Se'ls hi hauria de donar, com a estímul, l'import d'un trimestre de subscripció, ja pera que se'l quedessin, ja pera que'l portessin al fons de propaganda de la Joventut del qual en podrien sortir les despeses pera viatges de propaganda. En podries parlar amb en Codolà, si ho trobes bé.

Convé fer tot el possible pera evitar que'ls de la Esquerra, amb ocasió de les retallades del Estatut (especialment en aquells extrems que'ls hi seran més sensibles) vagin a la retirada del Parlament. Ja sabem tots quin es el final d'aquestes retirades. Jo temo que'ls de la Esquerra, no per esperit catalanista, sino pera veure si, amb l'agitació i la protesta, aturen la seva desfeta com a partit, s'inclinin a pendrer actituds heroiques, que no farien cap mal, ni siquiera donarien cap preocupació al govern, però que augmentarien els ferments de revolta que hi ha a Catalunya. S'ha de procurar que s'aprovi un Estatut, per minso que siga, car pel sol fet d'aprovar-se, se donarà, arreu, la impressió d'una victòria catalana. Si no s'aprovés res, s'escamparia la impressió de desfeta que, fora de Catalunya, accentuaria la corrent anti-catalana i, á casa nostra, produiria un gran afebliment del sentiment catalanista en la gran majoria, que vindria estimulada per les estridencies dels separatistes. Ja em diràs els teus desplaçaments i si se't presenta ocasió de venir uns dies al Catalonia. Un afectuós record de ton amic.

A mano: «L'(...) còpia d'una lletra que envio á Gallart».

La observación sobre el Estatuto es pertinente puesto que define la línea que ha de seguir “La Veu” ante la campaña por el Estatuto. La carta del día 22, va fechada con posterioridad a la anterior, también desde Abbazia, en la costa del nord Adriatico, se dirige a A. Gallart ofreciéndole consejos y opiniones e insistiendo en observaciones indicadas previamente a Duran que al no haber sido rechazadas toman carta de entidad propia.

Amic Gallart: He rebut i estudiat la seva lletra del dia 11 amb tots els seus anexes. Espero, com V., que'l segon semestre serà millor que'l primer. Tinc que dir-li que la meva fé en les aportacions que puguin fer al diari les entitats adherides a La Lliga, és molt escàs, car totes elles tenen vida precaria. “La Veu” no's consolidarà fins que, amb l'import de subscripcions i anuncis arrivi a nivellar o tinga un deficit reduït, que unes poques persones puguin cobrir.

Jo crec que s'ha d'anar al augment del preu de subscripció i que això s'hauria de fer a primer d'octubre, o, a més trigar, a primer d'any procurant que coincidís amb una viva campanya feta per totes les Joventuts de La Lliga en favor del nostre diari. Espero que fet coincidir l'augment amb aquesta campanya, el nombre de baixes, si n'hi ha, serà reduïdíssim i no crec que afecti, ni en poc, ni en molt, els anuncis. La subscripció forana augmentarà el dia que tinguem bons corresponsals en

11. Se refiere a comarcas, fuera de la ciudad de Barcelona. LVC tiene lectores e implantación en toda Cataluña.

relació amb les nostres organitzacions polítiques foranes. A Barcelona, a més de la subscripció que vingui espontàneament, crec que una acció de les organitzacions de barriada de La Lliga, tant masculines com femenines, hi poden ajudar molt. Jo m'imagino l'augment, fet en mig d'una intensíssima propaganda de "La Veu". Un dels elements d'aquesta propaganda podria ser un cartell ben ensopegat. Vol. V. estudiar el que costaria un cartell, ja siga sols amb tipografia, ja siga amb dibuix o amb figura? Voldria que V. pensés en si's podrien aprofitar els elements de la nostra Joventut que tinguessin temperament adequat pera corredors de subscripció i d'anuncis, à base de donar-els-hi la mateixa comissió que donarie'm a un corredor professional, comissió que, segons se convingués amb la Joventut, o podria quedar tota pera aquesta, o podria repartir-se entra la Joventut i'ls que la guanyessin. Son affm.

El 4 de agosto ante la gravedad de la crisis financiera del periódico, Cambó propone un aval compartido, junto con Duran y Ventosa, con destino a garantizar un crédito que se solicitará al Banco de Vizcaya por importe equivalente al descubierto que tiene "La Veu" con el Banco Central más las deudas pendientes y una cifra prudencial de reserva. Con la condición que a partir de octubre, el diario sea autosuficiente y que «cobreixi gastos o deixi un déficit insignificant». En la misma carta indica a Duran que de instrucciones a Gallart para que no utilice el crédito más que para pagar a su vez el crédito del Vizcaya. La máxima para el administrador del diari es que: «Se li ha de treure [a Gallart] el neguit actual dels venciments immediats, però se li ha de deixar la preocupació de que es precís que "La Veu" nivelli'l seu pressupost l'any que vé». En la misma carta ante la posibilidad que ERC no presente candidato llega a sugerir el nombre prestigioso del filólogo Pompeu Fabra, unitario, «com a candidat de tots els partits catalanistes, desde la Esquerra a nosaltres». Las dificultades financieras no remiten. La carta del 6 de agosto es muy explícita:

Benvolgut Lluís: T'envio còpia de la meva lletra a n'en Gallart. En ella no parlo de que estic conforme amb seguir donant a "La Veu" el mateix concurs que amb tu i en Ventosa li hem donant fins ara. Crec que és millor no dir-li a fi de que s'espavili més pera augmentar ingressos.

Propone el análisis de aspectos graves del financiamiento sobre la discusión del Estatuto y se remite a su experiencia como ministro cuando no le llegaban peticiones de la Junta de Obras del Puerto de Barcelona. Ante el hecho que éste sólo reciba 300.000 ptas. por cuatro millones el de Bilbao sugiere adoptarlo como argumento para modificar el comportamiento político catalán:

He vist que a "La Veu" s'ha parlat del repartiment de consignacions pera obres de Ports [...] Crec que s'ha de fer campanya sobre aquest punt car en ell, com en tants d'altres, ja siga per dessidia, ja per fanfarroneria, els catalans paguém,

voluntàriament, una pila de serveis d'Estat i això donarà, al discutir-se la part d'Hisenda del Estatut (si arriba a discutir-se) un argument pera cedir a Catalunya recursos migradíssims, car la tesis que sostrindrà els enemics del Estatut... i que es possible accepti'l Govern, serà de que a Catalunya sols se li ha de dar el que l'Estat hi gasta, que es casi rés, i no'l que l'Estat hi hauria de gastar (i que gasta al restant d'Espanya) si'ls catalans no haguessi pagat grups escolars, ni exposicions, ni carreteres provincials, ni aduanes, ni museus, ni ports.

La presencia de Cambó articulista en el diario es constante, es notable. Tanto que Josep Pla en abril¹² en su crónica parlamentaria desde Madrid indica:

Concidiendo con el artículo del señor Cambó a "La Veu" artículo que ha tenido el valor de exasperar los elementos más unitariamente recalcitrantes de aquí en un grado mucho más fuerte que jamás para el hombre de la Izquierda, coincidiendo con el artículo del señor Cambó, se ha comenzado la ofensiva contra el Estatut.

Aprobado el Estatuto, Cambó empieza a enviar artículos e inicia una etapa de mayor presencia en el diario. La temática de sus cartas versará sobre nuevos aspectos pero debido a retrasos de correo y a desajustes de coordinación harán que su presencia será llena de incidencias. La temática epistolar sobre estas cuestiones menores se refleja en varios textos como la carta del 18 de setiembre en que se duele que el público esperaba un artículo precisamente sobre el Estatuto o sobre polémicas como dice el día 25 a pesar que la coyuntura política nunca será ausente globalmente:

Benvolgut Lluís: Ahir vaig rebre la teva del 21, després d'haver parlat per telèfon i de tenir, per tant, notícies més fresques. Avui envio, pera que'ls possis a màquina, dos articles a n'en Jesús. Els dos haurien d'anar sense firmar, perque són un xic agressius. L'un ataca, directament a n'en Nicolau¹³, prenent peu de les agressions que va dirigir-nos el 26, en les conferències que ell i en Martí Esteve donaren al Centre A.[utonomista] de Dependents¹⁴. L'altre, sosté la tesi de que l'Esquerra i Acció C.[atalana] no han d'anar a una aliança sinó a una fusió. Crec sincerament, que és el que convé a tots. Nosaltres tampoc hi perdríem res, perque alguns dels pocs nuclis que resten d'Acció C.[atalana] tindrien amb nosaltres.

Jo veig dos perills, que hem d'estar molt atents pera evitar: un, una candidatura de dretes a base de matí i Unió Democràtica, altre una candidatura catalanista radical, amb Palestra, Unió Catalanista, Nosaltres Sols i Unió Democràtica. [...] Estic redactant uns cartells, a base d'afirmacions molt contundents, que puguin anar en poquíssimes ratlles.

12. J. Pla, *Davant l'Estatut*, LVC, 29-IV-1932, rep. a *Obra completa*, vol. 40 Barcelona, Destino, 1982, pp. 532 y ss.

13. Nicolau d'Olwer.

14. CADCI.

Escrito al margen:

No hi ha res que dir dels dos articles que't donara'n Jesus, pera que vagin sense firma, en faràs el que't sembli: pots tocar-los, retallar-los... el que't sembli millor. El que no convé es que's digui que són meus.

Los artículos, según manifiesta en carta del día 26, son ahora inoportunos. ERC pone condiciones a Acció Catalana y la sugerencia que diría “La Veu” no es pertinente. Entonces Cambó apunta un nuevo peligro:

Amic Lluís: Veig que'ls dos articles que vaig enviar ahir, pera que's publiquessin sense firmar, no tindran ja cap oportunitat, després de l'actitud de l'Esquerra, possant á l'admissió de candidats d'Acció Catalana, condicions que aquestos no podran acceptar per ganes que'n tinguin i per molt que se'ls hi hagi engroixit la pell. La situació en que quedaran els d'Acció Catalana, fa més perillosa una candidatura de Matí, Palestra, Unió Catalanista i Unió Democrática. Conve evitar-la de totes passades. No sols ens pendria molts vots, sino que'ns faria pendre un color reaccionari que no'ns correspon, ni hem de volguer. Hem de ser generosos en oferir llocs [...].

El 29 de setiembre, desde París, vuelve a escribir a Duran en relación con los artículos que le envía:

Benvolgut Lluís: Rebo la teva lletra del 27 i ahir vaig rebre la del 26 enviada a Quai d'Orsay. Veig que has donat, perque es publiques el mateix dia, l'article sobre fusió d'Esquerra i Acció. Em fa por que l'hagis donat un dia massa aviat, perquè suposo que tota l'atenció, els dies 27 i 28, estaria concentrada encare al entorn del viatge Azaña¹⁵. El meu tercer article, tingué també la desgracia de ser publicat la vigília, i naturalment fou igual que haver-lo tirat al fons d'un pou. I es llastima, perque publicat are, hauria produït bon efecte.

Com veig que els meus articles tenen pega et recomano que llegeixis el darrer enviat i que, prop del final, quan vinc a dir que hem d'estar molt agraits als que han donat pas a les aspiracions catalanes, vegis si no convé accentuar, un xic més, l'expressió de gratitud... pera que no es vinga a dir que el meu article no té altre fi que intentar aigualir l'entusiasme amb que Catalunya ha rebut els seus llibertadors. Cal tenir present que tots els que manen — tan a Barcelona com a Madrid — tenen l'obsessió d'inutilitzar-me. He sabut que aquell article tan agressiu del “Sol”, el redactà el propi Azaña. Sempre teu affm.

15. Viaje de Manuel Azaña a Barcelona el 25 de setiembre. Pere Corominas, diputado y cronista en su diario del momento escribe «fou rebut triomfalment, a pesar de l'abstenció dels regionalistes i de la propaganda en contra dels extremistes catalans i de la Solidaritat Obrera. El poble va dar evidents mostres de finesa i de comprensió polítiques.» *La República i la guerra civil*, vol. III de *Diaris i records de Pere Corominas*, Barcelona, Curial, 1975, p. 91.

El trasfondo político deviene omnipresente en los medios de comunicación, el diario, como los libros o los carteles es presente por su importancia y eficacia. El 7 de noviembre, carta 116, Cambó está en Barcelona, la carta que dirige a Duran es la penúltima del año, ahora se pueden encontrar personalmente a menudo. La carta fija criterios para escribir y son bien relevantes:

Amic Lluís: Crec d'una gran eficàcia que "La Veu" i "El Matí" recullin l'afirmació de que la lluita electoral és entre la Lliga i l'Esquerra, afirmació que apareix cada dia en diaris de Madrid i de Barcelona i en meetings electorals. S'ha de fer amb certa gràcia, no recollint únicament aquella afirmació sinó dos o tres paràgrafs, en alguns dels quals s'hi trobi aquella afirmació. Al "Full Oficial" [Hoja Oficial del lunes] d'vui, pàg. 2ª columna 1ª hi trobaràs l'afirmació que en l'indicat sentit, fa en Companys. En el paràgraf següent fa remarcar la transcendència que, per a la política general, tenen les eleccions del dia 20. Tot això s'ha de publicar.

Dóna ordres perquè "La Veu" no digui res en sentit de que és possible que jo prengui part en algun acte de propaganda electoral: la bronquitis que arrossegava de fa dies, s'ha aguditzat i avui no em permetem parlar. No obstant, si ho creieu necessari, en Ventosa i tu podeu venir: jo contestaria per escrit al que diguessiu. Ahir em visità en Florensa, fent-me les mateixes previsions de victòria de dies enrera. Ton amic.

En su larga estancia de reposo por el sur de Europa, Cambó sigue la prensa catalana con interés y constancia. Hace observaciones a propósito de los diarios catalanes que le interesan ("La Veu", "El Matí", "La Publicitat", "La Vanguardia", ...), marca directrices de carácter general, de política digamos estructural e ideológica y también de tono organizativo, concreto, de alcance específico demostrando la importancia que tiene para el político moderno la competente información obtenida con la voluntad de influir en el comportamiento general, y electoral, a través de los medios de comunicación escrita. Esta voluntad la pondrá posteriormente al servicio de Franco en la Francia de la guerra civil española dando trabajo a los periodistas de "La Veu" huidos de la revolución.

Muestra de la concepción de la prensa como instrumento de influencia mejorable son los epistolarios en los que Cambó no teoriza sino que ofrece instrucciones y es así una sugerente fuente para conocer en detalle una sinceridad, como la de los libros de caja de una empresa, al margen de la doble contabilidad. Nos permiten contemplar con más profundidad que los libros de memorias, a menudo alterados por múltiples razones, y si miramos las memorias de Cambó para el período habla del ambiente contra el catalanismo político, como del golpe de Sanjurjo diciendo que salva al Gobierno y al Estatuto y de como prepara su retorno a Barcelona. Escribe:

En aquells dies jo residia a Bergam, prop de Milá, on anava cada dia a veure un especialista que m'havia promès reforçar-me "La Veu". Des d'allí enviava a

Barcelona una serie d'articles que es publicaven a "La Veu de Catalunya" i que mostraven clarament el meu propòsit d'una propera reincorporació a la vida política catalana. Abans, però, d'emprendre el viatge, vaig demanar a Ventosa que anés a París i allí examinàrem la conveniència d'avançar o retardar el meu retorn. Ell cregué que havia de avançar-lo; jo vaig creure que no compliria el meu deure si el retardava més. Macià havia convocat por al 20 de novembre de 1932 les eleccions per al parlament català. Convenia que la Lliga anés a las eleccions i fes un màxim esforç en la campanya que havia de precedir-les. Jo no podia marcar en aquesta campanya.

Cambó, en sus memorias, apenas habla de Duran y de los problemas de "La Veu" hay un púdico silencio. O eran poco relevantes o no quería destacarlos en momentos de organización de un futuro que se preveía complejo ante un horizonte electoral cercano. En el verano de 1932, Cambó prepara a la Lliga para un cambio general de estrategia electoral, de configuración del partido. Lo renueva totalmente, le modifica hasta el nombre. Utiliza el diario como elemento clave para la finalidad que persigue de influir socialmente. Se preocupa de la salud financiera de "La Veu" y lo hace porque conoce que es la base de la continuidad, le insufla aire cuando conviene y varias veces alude a la "alma" y al espíritu o sea a la energía que debe tener el agitador cuando su entorno es apático. De la lectura del presente epistolario, entre un político preparado¹⁶ y un director político de un diario que controla, se valora el alcance de los medios de comunicación a pesar de sus limitaciones, para influir socialmente. La prensa al servicio, como casi siempre, de la política.

16. A. Almendros, *Francesc Cambó: la forja d'un policy maker*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

MEMORIA E RICERCA

rivista di storia contemporanea
dell'Associazione "Memoria e Ricerca" di Forlì
e della Biblioteca "A. Oriani" di Ravenna

n. 9 - 2002

REPUBBLICHE E REPUBBLICANESIMO.
L'EUROPA MERIDIONALE (SECOLI XIX-XX)
a cura di Maurizio Ridolfi

Maurizio Ridolfi, *La politicizzazione repubblicana nell'Europa meridionale (1830-1948). Un percorso di ricerca*

Olivier Ihl, *Una territorialità repubblicana. I nomi delle vie nella Francia del XIX e XX secolo*

David Luna de Carvalho, *Repubblicanesimo e Repubblica laica in Portogallo (1891-1914)*

Jocelyne George, *I repubblicani del Var dal 1792 al 1945*

Rosa Ana Gutiérrez Lloret, *Tra municipio e parlamento. Il repubblicanesimo valenziano nella politica della Restaurazione (1875-1899)*

Sauro Mattarelli, *Romagna tra Otto e Novecento: la "terra della repubblica" nell'Italia unita*

DOCUMENTO/IMMAGINE

Maria Pia Critelli, *La Repubblica Romana del 1849. La memoria e il documento nelle fotografie di Stefano Lecchi*

REGIONI/RAGIONI DELLA STORIA

Identità nazionali, contesto internazionale e europeismo nel secondo dopoguerra, discussione con Bruno Bongiovanni, Federico Romero e Carlo Spagnolo, a cura di Sante Cruciani

Elena Cortesi, *«Madrine di guerra» italiane: gli anni del secondo conflitto mondiale*

SPAZI ONLINE

Laura Parolin, *Come cambia il concetto di "autorità accademica" con la rete*
Stefan Blaschke, *«Scusate, ma dove si trova...?». Storiografia tedesca, storia tedesca dell'Ottocento e Novecento e Internet*

STORIOGRAFIE LOCALI

Il Piemonte (appendice), a cura di Daniela Adorni e Emma Mana

FrancoAngeli Editore

Redazione: Biblioteca di storia contemporanea "Alfredo Oriani", via C. Ricci
26, 48100 Ravenna

<http://www.racine.ra.it/oriani/memoriaericerca>